

ХТО ВРЯТУВАВ ОДНУ ДУШУ – ВРЯТУВАВ СВІТ

П'ятого жовтня 1933-го в родині Кулаковських у Рівному народилася дівчинка, яку назвали Вірою. Ніхто й не думав, що війна позбавить її щасливого дитинства, що саме вона та її мати стануть Праведниками народів світу, що їхні імена висічуть на стіні пошани алеї Праведників Яд-Вашем у Єрусалимі в Ізраїлі. Хто ж вона, ця юна підпільниця, життєвий шлях якої ввійшов в історію двох держав – України та Ізраїлю?

Сім'я Віри Кулаковської була бідна. Батька не пам'ятає, а мати Антоніна Василівна, щоб прохарчувати двох донечок (була ще Надійка), виконувала різні роботи по найму. Про їхнє навчання не було й мови. У Кулаковських квартирував гімназист Єфраїм, який вступив до польської гімназії. За проживання він навчав дівчат грамоти.

Але чорним крилом торкнулася війна й Рівного. 28 червня 1941-го фашисти ввійшли в місто й почали масове знищення місцевого населення, створювали концтабори для військовополонених і гетто. Віра з Надійкою та матір'ю носили в гетто для нещасних людей їжу, молоко, чисту питну воду, теплий одяг. А коли у місті розпочали масово знищувати

євреїв, Антоніна з дітьми виявили милосердя до Єфраїма та його сестри Ріви, яких переховували в комірчині й на даху свого будинку. За відсутності матері, ризикуючи життям, дівчата піклувалися про безпеку своїх підопічних. Тоді на кожному будинку висів завірений німцями список мешканців, а зайва людина – причина розстрілу.

Тим часом у місті організувалося підпілля під керівництвом Т. Новака, М. Остафова, П. Мірющенка. Антоніна Кулаковська з донечками ввійшла до підпільної організації Остафова, у групу Терещенка. Як розповіла Віра Григорівна, вона з сестричкою виконувала різні доручення: де не могли пройти дорослі – посилали дітей. Часто десятирічна Вірочка супроводжувала людей (діти з дорослими не викликали підозру в німців), яким загрожував арешт чи провал. Вони приходили до Кулаковських на явочну квартиру й вирішували важливі завдання.

Згодом Віра з матір'ю стали зв'язковими цього загону. Вони переправляли людей різних національностей – росіян, узбеків, євреїв, татар. А через деякий час Антоніна Кулаковська за допомогою надійних людей забезпечила Єфраїма документами на ім'я поляка Болеслава Іздебського. Завдяки цьому він включився в підпільну роботу – рятував військовополонених і допомагав переправляти їх у партизанський загін у Сарненські ліси.

У кінці листопада 1943-го німці заарештували Остафова й стало відомо про підпільну діяльність сім'

Кулаковських. Антоніну з малолітніми дітьми арештували й помістили в Рівненську міську тюрму. У присутності дітей її жорстоко, позвірячому катували, вибили зуби, збивали до невпізнання. Зі сльозами на очах Віра Григорівна згадує той час. Мати дуже просила доньок, щоб вони нічого не розповідали фашистам, навіть за умови, якщо їм даватимуть цукерки й обіцятимуть випустити на волю.

Віру й Надію, як неповнолітніх, випустили, а матір та її чоловіка (вітчима Віри) розстріляли в тюрмі в грудні 1943-го. Дівчаток забрала сестра матері, яка дивом врятувалася. Єфраїм Фішман пройшов бойовий шлях до кінця війни.

Долі цих двох людей дуже різні, але їх об'єднала війна. Віра та Надія, залишившись сиротами, пізнали голод, нестатки, бідність. Жили в чужих сім'ях і навчалися в школі. Їх не забували колишні партизани, допомагали матеріально.

Віра Григорівна вийшла заміж, народила і виховала двох синів, заочно здобула освіту в Луцькому педінституті. До виходу на пенсію працювала в Рівненському міському комітеті партії. Має трьох онуків і трьох правнуків. Після смерті сестри Надії виховала її доньку Олену. Нагороджена орденами Великої Вітчизняної війни, «За мужність», «За заслуги III ступеня», багатьма медалями та грамотами, вона – секретар асоціації Праведників світу та України в Рівному.

Єфраїм Фішман у 1947 році виїхав у Палестину. І лише в кінці 60-х дізнався про трагічну долю своєї рятівниці Антоніни Кулаковської. У листі з Ізраїлю він написав: «Завдяки Вірочці я врятувався. Вона – мій талісман!»

Йшли листи з м. Рамадган, що неподалік від Тель-Авіва. Єфраїм писав про сім'ю, що має дві донь-

ки, сім онуків і цим завдячує Вірі та її матері Антоніні. А в 1996-му Віра Грибанова (Кулаковська) через півстоліття зустрілася з Єфраїмом і його сім'єю в Ізраїлі. Того ж року її нагородили найвищою нагородою держави Ізраїль – Праведника народів світу, а до того вона отримала Почесну грамоту Праведника України.

На жаль, уже немає в живих Єфраїма Фішмана, але ниточку, що зв'язує людей, які стали рідними Вірі Григорівні, не перервати. Летять листи в далекий Ізраїль білими голубами віри, надії, любові.

Віра Григорівна – частий гість нашого ліцею. Незважаючи на поважний вік, вона енергійна, привітна, ділиться спогадами про воєнні роки, розповідає, якою ціною дісталася нашому народу Перемога.

Людмила СІЧКАРЧУК,
учитель історії
НВК школи-ліцею №19,
Тетяна ПЯНТКОВСЬКА,
учениця 9-Б класу

